

Note 6 - Risikoforhold

Risikostyring

SpareBank 1 SMN har som mål å opprettholde en moderat risikoprofil, og å ha en så høy kvalitet i sin risikooppfølging at ingen enkelthendelser skal kunne skade konsernets finansielle stilling i alvorlig grad. Konsernets risikoprofil er kvantifisert gjennom mål for rating, konsentrasjon, risikojustert avkastning, misligholdssannsynlighet, tapsgrader, forventet tap, nødvendig økonomisk kapital, regulatorisk kapitaldekning samt forventede likviditetsmessige regulatoriske krav.

Prinsippene for risikostyring i SpareBank 1 SMN er fastsatt i risikostyringspolicyen. Konsernet legger stor vekt på å identifisere, måle, styre og følge opp sentrale risikoer for å sikre at konsernet utvikler seg i tråd med vedtatt risikoprofil og strategier.

Risikostyringen i konsernet skal støtte opp under konsernets strategiske utvikling og måloppnåelse. Risikostyringen skal videre sikre finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning. Dette skal oppnås gjennom:

- en sterk organisasjonskultur som kjennetegnes av høy bevissthet om risikostyring
- en god forståelse av hvilke risikoer som driver inntjeningen og risikokostnadene, og gjennom dette skape bedre beslutningsgrunnlag
- å tilstrebe en optimal kapitalanvendelse innenfor vedtatt forretningsstrategi
- å unngå uventede negative hendelser som kan være ødeleggende for konsernets drift og omdømme i markedet

Konsernets risiko tallfestes blant annet gjennom beregninger av forventet tap og behov for risikojustert kapital (økonomisk kapital) for å kunne dekke uventede tap.

Forventet tap beskriver det beløpet man statistisk må forvente å tape i en tolv måneders periode. Risikojustert kapital beskriver hvor mye kapital konsernet mener det trenger for å dekke den faktiske risikoen konsernet har påtatt seg. Styret har vedtatt at den risikojusterte kapitalen skal dekke 99,9 prosent av alle mulige uventede tap. Det er lagt til grunn statistiske metoder for beregning av forventet tap og for risikojustert kapital, men beregningen forutsetter likevel i noen tilfeller bruk av ekspertvurderinger. For risikotyper hvor det ikke finnes anerkjente metoder for å beregne kapitalbehov, legger konsernet vekt på å definere rammer for styring av risikoen som sikrer at sannsynligheten for at en hendelse inntreffer er svært lav. For ytterligere detaljer vises det til konsernets Pilar III-rapportering som er tilgjengelig på morbankens hjemmesider.

Konsernets overordnede risikoeksponering og risikoutvikling følges opp gjennom periodiske risikorapporter til administrasjonen og styret. Overordnet risikoovervåking og rapportering foretas av avdeling for risikostyring, som er uavhengig av de enkelte forretningsområdene i konsernet.

Kredittrisiko

Kredittrisiko er risikoen for tap som følge av at kunder eller motparter ikke har evne eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser overfor konsernet.

Konsernet er eksponert for kredittrisiko gjennom alle sine fordringer på kunder og motparter. Hovedsakelig er konsernet eksponert gjennom ordinær utlånsvirksomhet og leasingaktiviteter, men i tillegg er konsernets kredittrisiko knyttet til likviditetsreserveporteføljen samt gjennom motpartsrisiko som oppstår gjennom rente- og valutaderivativer.

Kredittrisiko knyttet til konsernets utlånsvirksomhet utgjør konsernets største risikoområde.

Gjennom den årlige revisjonen av morbankens kredittstrategi konkretiserer styret konsernets risikoappetitt gjennom fastsettelse av mål og rammer for morbankens kredittportefølje. Morbankens kredittstrategi og kredittpolicy er utledet av konsernets hovedstrategi, og inneholder retningslinjer for risikoprofilen herunder maksimalt forventet tap (EL) for henholdsvis Privatmarked og Næringsliv, maksimal misligholdssannsynlighet i porteføljen (PD) og maksimal regulatorisk kapital (UL) allokert til kredittvirksomheten.

Konsentrasjonsrisiko styres ved fordeling mellom Privatmarked og Næringsliv, begrensning i størrelse på utlån og tapsgrad på enkeltengasjement, rammer for maksimal eksponering innenfor bransjer, samt rammer for regulatorisk beregningsgrunnlag fra utlån til Privatmarked og Næringsliv.

Etterlevelse av kredittstrategi og styrevedtatte rammer overvåkes løpende av avdeling for risikostyring og rapporteres kvartalsvis til styret.

Morbanken har godkjennelse til å benytte interne modeller i sin risikostyring og kapitalberegning (IRB), og fikk i februar 2015 tillatelse til å benytte avansert IRB-metode.

Morbankens risikoklassifiseringssystem er utviklet for å kunne styre utlånsporteføljen i tråd med morbankens kredittstrategi og for å sikre den risikojusterte avkastningen. Styret delegerer kredittfullmakt til konsernsjef. Konsernsjef kan videre delegerer fullmakter under konserndirektørnivå. Utlånsfullmaktene er gradert i forhold til engasjementsstørrelse og risikoprofil.

Morbanken har en egen avdeling for kredittstøtte som bistår eller tar over behandlingen av kunder hvor det er åpenbart, eller anses overveiende sannsynlig, at kunden ikke vil kunne betjene sine forpliktelser uten at det iverksettes tiltak ut over ordinær oppfølging.

Konsernet bruker kredittmodeller for risikoklassifisering, risikoprising og porteføljestyling. Risikoklassifiseringssystemet baserer seg på følgende hovedkomponenter:

1. Misligholdssannsynlighet (PD)

Konsernets kredittmodeller er basert på statistiske beregninger av misligholdssannsynlighet. Beregningene er basert på scoringsmodeller som tar hensyn til finansiell stilling samt interne og eksterne adferdsdata. Modellene er delvis Point In Time-orienterte, og reflekterer misligholdssannsynligheten i løpet av de neste tolv månedene under de gjeldende konjunkturførhold.

For å kunne gruppere kundene etter misligholdssannsynlighet benyttes det ni risikoklasser. I tillegg har konsernet to risikoklasser for kunder med misligholdte og/eller nedskrevne engasjement.

Modellene valideres løpende og minimum årlig både med hensyn på evne til å rangere kundene samt å estimere PD-nivå. Valideringsresultatene bekrefter at modellens treffsikkerhet er innenfor interne mål og internasjonale anbefalinger.

2. Eksponering ved mislighold (EAD)

EAD er en beregnet størrelse på eksponeringen ved et eventuelt fremtidig misligholdstidspunkt. For trekkrettigheter benyttes en konverteringsfaktor (KF) for å anslå hvor mye av nåværende ubenyttet ramme som vil være trukket opp ved et fremtidig misligholdstidspunkt. For garantier benyttes KF til å estimere hvor mye av avgitte garantier som vil bli gjort gjeldende etter mislighold. KF valideres månedlig for trekkrettigheter innenfor Privatmarked og Næringsliv. Konsernets EAD-modell tar hensyn til ulikheter både mellom produkter og kundetyper.

3. Tap gitt mislighold (LGD)

Konsernet estimerer tapsgrad for hvert lån basert på forventet tilfisksningsgrad, realisasjonsverdi (RE-verdi) på underliggende sikkerhetsverdier, gjenvinningsgrad på usikret del av lånene samt direkte kostnader ved inndrivelse. Verdiene fastsettes etter faste modeller og faktiske realisasjonsverdier valideres for å teste modellenes pålitelighet.

De tre overnevnte parametrene (PD, EAD og LGD) danner grunnlaget for konsernets porteføljeklassifisering og statistisk beregning av forventet tap (EL) og behov for nødvendig økonomisk og regulatorisk kapital/risikojustert kapital (UL).

Motpartsrisiko

Motpartsrisiko i derivathandel styres gjennom bruk av ISDA og CSA-avtaler med de finansinstitusjoner som utgjør konsernets største motparter. ISDA regulerer oppgjør mellom finansielle motparter. CSA-avtalene begrenser maksimal eksponering gjennom markedsevaluering av porteføljen og margininnbetaling når verdiendringen i porteføljen overstiger maksimal avtalt ramme eller minimum overføringsbeløp. Konsernet vil fortsette å inngå CSA-avtaler med finansielle motparter for å styre motpartsrisikoen.

SpareBank 1 SMN jobber aktivt for å gjennomføre ytterligere tiltak for å redusere motpartsrisiko ved å inngå avtale med en eller flere sentrale motparter. EMIR-regulativet som omfatter oppgjør av derivater, er gjort gjeldende i EU-området. På grunn av utfordringer rundt EØS-regulativet er dette foreløpig ikke gjort gjeldende i norsk rett, men forventningene tilsier at dette kan bli gjort i løpet av 2016. Dette vil medføre at SpareBank 1 SMN vil clear sine derivater med finansielle motparter og større kundehandler gjennom en sentral motpart og ha motpartsrisiko mot denne i stedet for den enkelte motpart. Det vil bli foretatt daglig avregning mot sentral motpart.

For kunder sikres motpartsrisikoen gjennom bruk av kontantdepot eller andre sikkerheter som til enhver tid skal overstige markedsverdien av kundens portefølje. Det er etablert egne rutiner for innkalling av ytterligere sikkerheter eller lukking av posisjoner dersom markedsverdiene overstiger åtti prosent av sikkerhetene.

For verdipapir og derivater som handles over Oslo Børs benytter datterselskapet SpareBank 1 Markets DNB ASA som clearingagent overfor Oslo Clearing. Eventuelle marginsikkerheter betales konto i DNB. DNB opererer som agent mellom SpareBank 1 Markets og Oslo Clearing. Det betyr at det er Oslo Clearing som er SpareBank 1 SMN sin motpart.

Markedsrisiko

Markedsrisiko er en felles betegnelse for risikoen for tap som oppstår som følge av endringer i kurser eller priser på finansielle instrumenter. Markedsrisiko oppstår i SpareBank 1 SMN hovedsakelig i forbindelse med konsernets investeringer i obligasjoner, sertifikater og aksjer, inklusive finansiering. SpareBank 1 SMN har outsourcet kundehandel med rente og valutainstrumenter til SpareBank 1 Markets. Denne kundeaktiviteten, samt SpareBank 1 Markets anvendelse av morbankens balanse, påvirker også konsernets markedsrisiko.

Styringen av markedsrisiko skjer gjennom rammer for blant annet investeringer i aksjer, obligasjoner og posisjoner i rente og valutamarkedene. Konsernets strategi for markedsrisiko legger grunnlaget for utarbeidelse av ledelsesrapportering, kontroll og oppfølging av rammer og retningslinjer.

Konsernet definerer rammer for eksponering i egenkapitalinstrumenter med utgangspunkt i stresstester basert på Finanstilsynets modeller. Rammene gjennomgås minst årlig og vedtas av konsernets styre. Etterlevelse av rammene overvåkes av avdeling for risikostyring, og status rapporteres månedlig til styret.

Renterisiko er risiko for tap som følge av endringer i markedsrentene i finansielle markeder. Renterisikoen for alle renteposisjoner kan uttrykkes ved å se på endringen i verdien på renteinstrumentene ved en renteendring på ett basispunkt (0,01 prosentpoeng). Konsernet benytter analyser som viser effekten av nevnte renteendring for ulike løpetidsbånd, og det er egne rammer for renteeksponering innenfor hvert løpetidsbånd og samlet. Rentebindingen på konsernets instrumenter er i all hovedsak kort, og konsernets renterisiko er lav til moderat.

Spreadrisiko er risikoen for at tap oppstår som følge av endringer i markedsverdi/virkelig verdi av obligasjoner grunnet generelle endringer i risikopåslag (kredittspread). Obligasjonsporteføljen styres med utgangspunkt i en evaluering av de enkelte utstedere. I tillegg har konsernet en egen ramme for samlet spreadrisiko for samtlige obligasjoner. Konsernet beregner spreadrisiko basert på Finanstilsynets modul for markeds- og kredittrisiko. Tapspotensialet for den enkelte kreditteksponering beregnes med utgangspunkt i rating og durasjon.

Valutakursrisiko er risikoen for tap som har bakgrunn i endringer i valutakursene. Konsernet måler valutarisikoen ut fra nettoposisjoner i de ulike valutasortene. Rammene for valutakursrisiko er uttrykt ved rammer for maksimal aggregert valutaposisjon og maksimal posisjon i enkeltvaluta.

Aksjerisiko er risikoen for tap i posisjoner som følge av endringer i aksjekurser. Denne risikoen er knyttet til posisjoner i egenkapitalinstrumenter. Aksjer i datterselskaper og aksjer som inngår i en konsolidert eller strategisk vurdering inkluderes ikke.

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at konsernet ikke er i stand til å refinansiere sin gjeld eller ikke har evnen til å finansiere økninger i eiendeler.

Innskudd fra kunder er konsernets viktigste finansieringskilde, per 31. desember 2015 var innskuddsdekningen 50 prosent inklusive solgte lån til SpareBank 1 Boligkreditt og SpareBank 1 Næringskreditt, mot 50 prosent per 31. desember 2014 (konserntall).

Konsernet reduserer sin likviditetsrisiko gjennom en spredning av innlån på ulike markeder, innlånskilder, løpetider og instrumenter samt ved bruk av langsiktige innlån. For stor konsentrasjon i forfall øker sårbarheten for refinansiering. Denne risikoen er søkt begrenset gjennom definerte rammer.

Finansavdelingen i morbanken er ansvarlig for konsernets finansiering og likviditetsstyring. Etterlevelse av rammer overvåkes av avdeling for risikostyring, og status rapporteres månedlig til styret. Konsernet styrer sin likviditet samlet ved at finansavdelingen både har ansvaret for å finansiere morbanken og datterselskapene.

Styringen tar utgangspunkt i konsernets overordnede likviditetsstrategi som blir gjennomgått og vedtatt av styret minimum årlig. Likviditetsstrategien gjenspeiler konsernets moderate risikoprofil. Som en del av strategien er det også utarbeidet beredskapsplaner både for konsernet og SpareBank 1-alliansen for håndtering av likviditetssituasjonen i perioder med urolige kapitalmarkeder. Disse hensyntar perioder med både bankspesifikke, systemmessige krisescenarier og en kombinasjon av disse. Konsernet har som mål å kunne overleve i tolv måneder i ordinær drift uten tilgang på ny ekstern finansiering. Dette forutsetter at morbanken fortsatt kan selge kvalifiserte lån til SpareBank 1 Boligkreditt, og at det til enhver tid skal være tilstrekkelig kapasitet i utlånsmassen til å kunne dekke et boligprisfall på inntil 30 prosent for å opprettholde finansieringen gjennom kredittforetaket. I tillegg skal konsernet klare en overlevelse på tretti dager i det mest ekstreme krisescenariet. I et slikt scenario, kan kun morbankens beholdning av høylikvide aktiva anvendes.

Tilgangen til finansiering har fungert tilfredsstillende i 2015.

Konsernets likviditetssituasjon per 31. desember 2015 vurderes som tilfredsstillende.

Operasjonell risiko

Operasjonell risiko kan defineres som risikoen for tap som følge av:

- Mennesker: Brudd på rutiner/retningslinjer, manglende kompetanse, uklar policy, strategi eller rutiner, interne misligheter
- Systemer: Svikt i IT og andre systemer
- Eksterne årsaker: Kriminalitet, naturkatastrofer, andre eksterne årsaker

Operasjonell risiko er en risikokategori som fanger opp alt det vesentlige av kostnader forbundet med kvalitetsbrister i konsernets løpende virksomhet.

Styring av operasjonell risiko har fått økt betydning i finansnæringen gjennom de senere årene. Faktorer som spiller inn er internasjonalisering, en sterk teknologisk utvikling og stadig økende krav fra både kunder, myndigheter og andre interessegrupper. Internasjonalt har mange betydelige tapshendelser i finansnæringen hatt sin bakgrunn i svikt innenfor dette risikoområdet.

Identifisering, styring og kontroll av operasjonell risiko er en integrert del av lederansvaret på alle nivå i SpareBank 1 SMN. Ledernes viktigste hjelpemidler i arbeidet er faglig innsikt og lederkompetanse samt handlingsplaner, kontrollrutiner og gode oppfølgingssystemer. Et systematisk arbeid med risikovurderinger bidrar også til økt kunnskap og bevissthet om aktuelle forbedringsbehov i egen enhet. Eventuelle svakheter og forbedringstiltak rapporteres oppover i organisasjonen.

SpareBank 1 SMN legger vekt på fullmaktstrukturer, gode rutinebeskrivelser og godt definerte ansvarsforhold gjennom leveranseavtaler mellom de ulike divisjonene som elementer i et rammeverk for å håndtere den operasjonelle risikoen.

Morbanken har tatt i bruk et eget registrerings- og oppfølgingsverktøy (Risiko Informasjonssystem) for bedre struktur og oppfølging av risiko, hendelser og forbedringsområder i konsernet.

Operasjonelle tap rapporteres periodisk til styret.

Styret mottar årlig en uavhengig vurdering fra intern revisjon og ansvarlig revisor på konsernets risiko og om internkontrollen virker hensiktsmessig og er betryggende.

For ytterligere informasjon vises til kapittelet Risiko- og kapitalstyring samt følgende noter:

Note 13 Maksimal kreditteksponering

Note 14 Finansielle instrumenter og motregning

Note 16 Markedsrisiko knyttet til renterisiko

Note 17 Markedsrisiko knyttet til valutaeksponering

Note 18 Likviditetsrisiko